

FYODOR DOSTOYEVSKI

QUMARBAZ

Tərcüməçi:

Nəriman Əbdülrəhmanlı

qanun neşriyyatı

ФЁДОР ДОСТОЕВСКИЙ

ИГРОК

Müəllif bu romanı iyirmi gün ərzində diktə edib. Çünki onun qumar borcu vardı. Təkcə öz pullarını deyil, rəfiqəsinin də olan-qalanını uduzmuşdu. Romanı vaxtında çatdırmasa, nəşriyyatdan heç nə ala bilməyəcəkdi. Qoyulan vaxtda əsəri yalnız stenoqrafçının köməyi ilə yazmaq olardı. Belə də oldu və bu roman ərsəyə gəldi.

Baş qəhrəman Aleksey İvanoviç generalın ögey qızına aşıqdır. O, ilk dəfə rulet oynamağa da sevdiyi qızın xahişi ilə gedir. Özü də fərqiində olmadan getdikcə bu oyunun aludəsinə çevrilir. Bir tərəfdə həyatından çox sevdiyi qız, digər tərəfdə həyatını təslim etdiyi qumar oyunu... Bu labirintdən çıxış yolu axtararkən tale, həyat yolu, mənəvi azadlıq barədə fəlsəfi fikirlərə qapılır.

Фёдор Достоевский ИГРОК
Fyodor Dostoyevski QUMARBAZ
Bakı, QANUN nəşriyyatı, 2023, 192 səh.

Janr: fiction/roman/psixoloji
Ölçü: 145x210 mm
Cild: yumşaq
Çapa imzalandı: 10.08.2023

Naşir: Şahbaz Xuduoğlu
Tərcüməçi: Nəriman Əbdülrəhmanlı
Redaktor: Günel Natiq
Korrektor: Əyyar Tahirov
Texniki redaktor: Lalə Hüseyn
Dizayner: Rəhilə Şamil
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

QANUN nəşriyyatı
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76
Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212 42 37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing
www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-26-423-4

© Qanun Nəşriyyatı, 2013; 2020; 2022; 2023
© "Найка", 1989

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları Qanun Nəşriyyatına məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri «Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

Bir cavanın qeydləri

I fəsil

İkihəftəlik ayrılıqdan sonra axır ki, geri döndüm. Bizimkilər artıq üçüncü gün idi ki, Ruletenburqda idilər. Elə bilirdim, mənə səbirsizliklə gözləyirlər, amma yanılmışdım! General mənə soyuq bir laqeydliklə baxdıqdan və saymazyana bir-iki kəlmə dedikdən sonra mənə bacısının üstünə göndərdi. Aydın idi ki, onlar hardansa borc pul ələ keçirmişdilər. Amma general üzümə baxanda mənə elə gəldi ki, o, bir az vicdan əzabı çəkir. Marya Filippovnanın başı əməlli-başlı qarışıq idi, mənimlə başdansovdu danışdı; amma pulları qəbul elədi, saydı və mənim raportuma axıracan qu-laq asdı. Nahara Mezentsevi, fransızcıgəzi, bir də hansısa ingilisi gözləyirdilər; həmişəki kimi, əllərinə pul keçən kimi, Moskva adəti üzrə, tez ona-buna ziyafət verməyə çalışırdılar. Polina Aleksandrovnə mənə görər-görməz niyə gec gəldiyimi soruşdu. Cavabı gözləmədən də, çıxıb getdi. Şübhəsiz, o, bunu qəsdən elədi. Çünki bəzi şeylər haqqında danışmalıydıq. Deyəcəklərim ürəyimdə yığılıb-qalmışdı.

Mənə otelin dördüncü qatında kiçik bir otaq ayırdılar. Generalın yaxını olduğumu bilirdilər. Onların özlərini göstərmək istəkləri

açıq-aşkar ortada idi. Generalı hamı burda çox zəngin rus kübarlarından sayırdı. Hələ nahara qədər, o mənə başqa tapşırıqlar arasında, xırdalamaq üçün minfranklıq əsginas verdi. Pulları otelin kontorunda xırdaladım. İndi ən azı bir həftə bizə milyonçu kimi baxacaqdılar. Mən Mişanı və Nadyanı götürüb gəzməyə getmək istəyirdim, amma pilləkəndəyken generalın yanına çağırdılar; onun ağılına mənim uşaqları hara aparacağımı öyrənmək gəlmişdi. Bu adam heç vaxt mənim gözlərimin içinə baxa bilmir; hər dəfə özünü məcbur edib baxmaq istəyəndə mən elə diqqətli, daha doğrusu, hörmətsiz baxışlarla cavab verirdim ki, o yenidən gözlərini qaçırmalı olurdu. Təmtəraqlı bir nitqlə, dolaşlıq bir şəkildə dilə gətirdiyi sözləri ard-arda düzərək özünü də çaşdırdı, axırda tapşırıq ki, uşaqları qumarxanaya aparmayıb parkda gəzdirim. Axırda o lap hirsləndi və qəfildən səsinə qaldırdı: “Yoxsa siz, ola bilsin ki, onları kazinoya, ruletkaya aparasınız. Məni bağışlayın, – o əlavə elədi, – amma hələ düşüncəsiz davranırsınız! Qumarın əsirinə çevrilməyə qabilsiniz! Hər halda, mən sizin tərbiyəçiniz deyiləm, bu rolu öz üzərimə götürmək də ağılımın ucundan keçmir, amma heç olmasa, məni nüfuzdan salmamağınızı arzulamağa ixtiyarım var...”

– Axı siz də bilirsiniz, mənim pulum yoxdur, – sakitcə cavab verirdim; – pul uduzmaq üçün ən azından pulun olmalıdı.

– Elə isə pulunuz olacaq, – general bir qədər qızarıb dilləndi, öz masasında qurдалandı, kitabları yoxladı və məlum oldu ki, mənə 120 rubla qədər borcu var.

– Biz necə hesablaşacağıq? – o dilləndi, – yaxşısı budur, taler¹çevirək. Gəlin yüz taler götürün, yuvarlaq hesabla... Qalanını da sonra verərəm, narahat olmayın.

¹Qədim alman gümüş pulu

Mən sakitcə pulu götürdüm.

– Siz, lütfən, mənim sözlərimdən inciməyin. Elə dəyməduşərsiniz... Əgər mən sizə irad tutdumsa, onda necə deyərlər, xəbərdar elədim, artıq buna bir qədər haqqım çatır...

Nahardan qabaq uşaqlarla evə qayıdanda, bütöv bir dəstə ilə rastlaşdım. Bizimkilər hansısa xarabalığı gəzməyə gedirdilər. İki qəşəng fayton, əla atlar! Arabaların birinə Mademoiselle Blanche¹ Marya Filippovna və Polinayla minmişdi; fransızcığaz, ingilis və bizim general da at belindəydi. Yoldan ötənlər dayanıb tamaşa eləyirdilər; doğrudan da ətrafdakılarda gözqamaşdıran bir təsir yaratmağı bacarmışdılar; ancaq bunun generala bir faydası olacağını düşünmürdüm. Hesabladım ki, gətirdiyim dörd min frankın üstünə də, borc aldıklarını da əlavə eləyə bilsək, onların yeddi, yaxud səkkiz min frankları var; bu isə *m-lle Blanche* üçün həddən artıq azdı.

M-lle Blanche anasıyla birgə bizim oteldədir; fransızcığaz da demək olar ki, elə burda qalır. Nökərlər onu “m-r le comte”², m-lle Blanche-nin anasını isə “m-mlle la comtesse”³ çağırırlar. Kim bilir, bəlkə doğrudan da elə “comte”, ya “comtesse”-dirlər.

Mən elə belə də bilirdim ki, nahar masası arxasında yığışanda “m-r le comte” məni tanımazlıqdan gələcək. General, əlbəttə, bizi tanış etməyi, yaxud heç olmasa, məni ona təqdim eləməyi aqlının ucundan belə keçirməyəcək. Çünki “m-r le comte” özü Rusiyada

¹ Madmuazel Blanş (fra.) – yazıçının fikirlərini vurğulamaq üçün bəzi sözlər orijinalda olduğu kimi saxlanılıb – (tərc. qey.)

² Cənab qraf (fra.)

³ Xanım qrafinya (fra.)

olmuşdu və orda *outchitell*¹ adlandırılan şəxslərin adam yerinə qoyulmadığını yaxşı bilirdi. Bununla belə, o mənə çox yaxşı tanıyır. Amma boynuma alıram, axı mən nahara da çağırılmamış gəlmişdim; görünür, general tapşırıq verməyi yadından çıxarmışdı, yoxsa yəqin ki, mənə ümumi masa arxasında nahar etməyə göndərərdi. Mən özbaşına gəlmişdim, ona görə də general üzümə narazılıqla baxdı. Ürəyiyumşaq Marya Filippovna dərhal mənə yer göstərdi; amma mister Astleylə görüş mənə xilas elədi və istər-istəməz onların mənasız kampaniyasına qoşulma haqqı qazandım.

Bu qərribə ingilislə mən əvvəlcə Rusiyada rastlaşmışdım, bizimkilərin arxasınca gedəndə vaqonda üzbəüz oturmuşduq; sonra onunla Fransaya gedəndə, nəhayət, İsveçrədə qarşılaşdıq; bu iki həftə ərzində iki dəfə. İndi isə budur, qəfildən ona artıq Ruledenburqda rast gəldim! Ömrümdə onun qədər utancaq adam görməmişdim. O, sarsaqcasına utancaqdı, əlbəttə, bunu özü də bilir, ona görə ki, heç də axmaq deyil. Bununla belə, çox sevimli və sakit adamdır. Rusiyadakı ilk görüşümüzə onu danışdırmışdım. Mənə söyləmişdi ki, bu yay Nord-Kapdaymış və Nijeqorod yarımadasında olmağı çox istəyirmiş. Bilmirəm, generalla necə tanış olub; mənə elə gəlir ki, o, Polinaya əməlli-başlı vurulub. Polina içəri girəndə ingilis şəfəq kimi alışıb-yandı. O, masa arxasında mənim onunla yanaşı oturduğuma çox şad idi. Deyəsən, artıq mənə özünə yaxın dost sayırdı.

Masa arxasında fransızcıqaz qeyri-adi hərəkətlər eləyirdi: o, hamıyla etinasız, lovğa davranırdı. Yadımdadır, Moskvada boş-boş qırıldadır, gözə kül üfürməkdən hədsiz dərəcədə xoşlanırdı. O, maliyyə və rus siyasəti haqqında dəhşətli dərəcədə çox danış-

¹ XVII–XIX əsrlərdə uşaqlara evlərdə təhsil verən müəllim, tərbiyəçi – (tərc. qey.)

dı. General öz personasının vacibliyini büsbütün əldən verməmək üçün arabir əks fikirlər söyləməyə cəsarət eləyirdi.

Mən qərribə ovqatdaydım, şübhəsiz, hələ naharın yarısınıacan özümə adi, həmişəki sualımı verməyə fürsət tapmışdım: – Bu generala vaxtımı niyə öldürürəm, elə əvvəlcədən onlardan niyə aralanmıram?

Hərdənbir Polina Aleksandrovnaya göz qoyurdum; o mənə qəti baxmırdı. Axırı bu oldu ki, əməllicə acıqlandım, kobudluq eləməyi qərara aldım.

Hər şey ondan başladı ki, qəfildən yersiz-filansız, ucadan, icazə istəmədən başqalarının söhbətinə qarışdım. Əslində fransızcığazla dalaşmaq istəyirdim. Üzümü generala çevirdim, birdən tamamilə ucadan və aydın şəkildə, həm də deyəsən, onun sözünü kəsib dedim ki, bu yay ruslara otellərin ümumi masaları arxasında nahar eləmək qətiyyəən olmaz. General təəccüblü baxışlarını mənə dikdi.

– Əgər özünüə hörmət eləyən adamsınızsa, – sözümə davam elədim, – onda mütləq həqarətlərə tuş gələcəksiniz və açıq-aşkar təhqirlərə də dözməli olacaqsınız. Parisdə və Reyndə, hətta İsveçrədə kafe və barlarda o qədər çox polyacığazlar, onlara ürəyi yanan fransızcığazlar var ki... Əgər, yalnız siz russunuzsa, bir söz deməyə imkan tapa bilməzsınız!

Bunları fransızca dedim. General hirsələnək, yoxsa yalnız heyrətlənmək lazım olduğunu bilmədən çaşqınlıq içində mənə elə baxdı ki, özümü itirdim.

– Deməli, sizə kimsə yaxşı dərs verib, – fransızcığaz etinasızlıqla və nifrətlə dilləndi.